

FRANSIZ İSLAM'I PROJESİ VE "SORUNSUZ FRANSIZ MÜSLÜMANI" PROFİLİ İNŞASI

Muhammed Mücahid DALKILIÇ*
Müşerref YARDIM**

ÖZ

Fransa tarihsel süreç içerisinde aldığı göçlerle homojen bir toplumdaki heterojen bir topluma dönüşmüştür. Laiklik ilkesini dünya üzerinde benimseyen ve bu ilkeyi anayasasına ekleyen ülkelerden biri olan Fransa'da laiklik genel anlamda farklı dini ve kültürel aidiyete sahip olan birey ve grupları ötekileştirme ve dönüştürme işlevi görmektedir. 2005 Banliyö olayları, 11 Eylül 2011, 7 Ocak 2015 Charlie Hebdo Saldırıları, 13-14 Kasım Paris Saldırıları ve 2016 yılında gerçekleşen Nice Saldırıları'nın toptancı bir anlayışla İslam'a ve Müslümanlara mâl edilmesi Fransa'da İslam'a ve Müslümanlara yönelik aşırı sağ tutumun söylemlerine katılanların oranında ciddi bir artış yaşanmasına sebep olmuştur. İslam dininin ve Müslüman kimliğinin bir endişe kaynağı olarak görüldüğü Fransa'da İslam'ın hükümlerinde değişiklikler yapılması hususu zaman zaman dile getirilmektedir. İslam dininde reform yapılması, Avrupa değerleriyle örtüşen yeni bir İslam anlayışının ortaya koyulmaya çalışılması yaşanan endişenin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada İslam dininin reform adı altında deforme edilmeye çalışıldığı Fransa örneğinden hareketle açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın temel argümanı Fransa'nın Avrupa kıtasında yer alan diğer ülkelere kıyasla İslam dininin reformu noktasında öncü olduğu ve Fransız değerleriyle uyumlu olacak şekilde Fransız İslam'ı adı altında Fransa'da yaşayan Müslümanların dini ve sosyal yaşamlarına kademeli bir şekilde müdahale etmesidir. Bu çalışma ile Fransız İslam'ı düşüncesinin ortaya çıkışını altında yatan tarihsel sürece ve özellikle Emmanuel Macron'un cumhurbaşkanlığı döneminde Fransız İslam'ı Projesine yönelik olarak atılan adımlara dikkat çekmek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fransa, Fransız İslam'ı projesi, İslam'da reform çağrısı

THE FRENCH ISLAMIC PROJECT AND THE CONSTRUCTION OF "UNPROBLEMATIC FRENCH MUSLIM" PROFILE

ABSTRACT

France has transformed from a homogeneous society to a heterogeneous society with the migrations it has received in the historical process. In France, which is one of the countries that has adopted the principle of secularism in the world and added this principle to its constitution, secularism generally functions to otherize and transform individuals and groups with different religious and cultural affiliations. 2005 Suburb incidents, 11 September 2011, 7 January 2015 Charlie Hebdo Attacks, 13-14 November Paris Attacks, and 2016's Nice Attacks were attributed to Islam and Muslims with a wholesale approach. resulted in a significant increase in the number of participants. In France, where the religion of Islam and Muslim identity are seen as a source of concern, the issue of making changes in the provisions of Islam is sometimes mentioned. Reforming the religion of Islam and trying to reveal a new understanding of Islam that coincides with European values emerge as a result of the anxiety experienced. In this study, it has been tried to be explained with the example of France, where the religion of Islam is tried to be deformed under the name of reform. The main argument of the study is that France is a pioneer in the reform of the religion of Islam compared to other countries in the European continent and that it gradually intervenes in the religious and social lives of Muslims living in France under the name of French Islam, in line with French values. This study aimed to draw attention to the historical process underlying the emergence of the idea of French Islam and especially the steps taken towards the French Islam Project during the presidency of Emmanuel Macron.

Keywords: France, French Islam project, call for reform in Islam

*Arş. Gör., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, muhammeddalkilic@kilis.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7116-8749>.

**Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, myardim@erbakan.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8090-4146>.

GİRİŞ

Doğu-Batı ayrımının nispeten keskin çizgilerle ayrıldığı Soğuk Savaş dönemi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve komünist bloğun yıkılması ile sona ermiştir. Böylece Soğuk Savaş'ın mutlak kazananı olan Batı bloğu devletleri için kızıl tehlike sona ermiştir. Bu gelişmelerin ardından Doğu-Batı bloğu de facto olarak varlığını devam ettirse de 2000'li yılların başından itibaren başta Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa kıtasının önde gelen ülkeleri için kızıl tehdidin yerini yeşil tehdidin aldığı yönünde görüşler dile getirilmeye başlanmıştır. Aslında yaşanan durum İslam'ın ve Müslüman kitlenin Avrupa'yı siyasi, ekonomik, kültürel, dini olarak dönüştüreceğine olan kaygılardan kaynaklanmaktadır.

Göç alan ülkenin nüfus dağılımında dalgalanmalar meydana gelmesi göçün doğal sonuçlarından sadece bir tanesidir. On dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren çeşitli sebeplerle dünyanın farklı bölgelerinden Avrupa'ya doğru büyük göç hareketleri gerçekleşmiştir. Kıta dışından refah seviyesi yüksek olan Avrupa ülkelerine doğru gerçekleşen göç sonucunda Avrupa sınırları içerisinde Müslüman nüfus artmıştır. Gerçekleşen göçler neticesinde Avrupa sınırları içerisinde yerleşik Müslüman nüfusun artması ve İslam'ın Avrupa'da daha görünür hale gelmesi Batı uygarlığının yaşam tarzına bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu nedenle Avrupa'nın birçok ülkesinde İslam'ı ve Müslümanların yaşam biçimlerini dizayn etmek üzere birtakım farklı yaklaşımlar öne çıkmıştır. Uygulamaya konulmak istenen Euro-İslam, Alman İslam'ı, Fransız İslam'ı gibi çeşitli projeleri öne çıkan bu yaklaşımlara örnek olarak göstermek mümkündür. Bahsi geçen bu yaklaşımların savunucuları, yapılacak reformlar sayesinde Avrupa değerleriyle daha uyumlu bir İslam dininin ortaya çıkacağını iddia etmektedirler (Dağ, 2018: 165). İslam kelimesinin önüne hangi ülke ya da coğrafya ismi gelirse gelsin temelde bu projelerdeki paradigma İslam ve Müslümanların batılılaşması/medenileşmesi, Avrupa kültür ve değerlerine uygun Müslüman kimliklerin inşa edilmesidir. Genel nüfus yapıları içerisinde çeşitli Müslüman topluluklarını barındıran devletler sırasıyla kendilerine uygun olacak şekilde İslam'ı dönüştürme girişiminde bulunmuşlardır. Birçok Avrupa devletinde olduğu gibi Fransa'nın da İslam ve Müslümanlar söz konusu olunca revizyonist bir tavır takındığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Avrupa kıtasında Almanya ve İngiltere ile birlikte toplam nüfusu içerisinde en fazla Müslüman barındıran ülkelerden biri Fransa'dır. Tarihsel süreç içerisinde çeşitli nedenlerle gerçekleşen göçler sonucunda bir dönem Müslümanlara ev sahipliği yapan Avrupa ülkelerinde Müslümanların geçici misafir olmadıkları; kuşak geçişi yaşandıkça Müslümanların bu ülkelerde ev sahibi konumuna gelmeleri genel anlamda Avrupalılık, Avrupa yerliliği görüşünü savunan grupları rahatsız etmiştir. Ülkelerinin sınırlarını yabancılara, Müslümanlara kapatmanın artık geç olduğunu düşünen politikacılar, asimilasyon ve entegrasyon ile ilgili atılan adımlardan sonuç alamadıklarını açıklamışlardır. İslam dinini reform etme, Avrupa'ya özgü bir İslam dini ortaya çıkartma daha doğru ifadeyle İslam'ı Protestanlaştırma düşüncesi işte bu noktadan itibaren ortaya atılmaya başlanmıştır. Bu çalışmada İslam dininin, reform çağrısı adı altında değişime uğratılma çabasına Fransa örneği üzerinden dikkat çekmek amaçlanmıştır. Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci başlık altında Avrupa İslam'ı düşüncesinin oluşmasının fikri temellerini ortaya atan Bassam Tibi ve onun çizdiği çerçevede Euro İslam fikri ele alınmıştır. Fransız İslam'ı Projesi ve Müslüman Öznenin Yeniden Üretimi başlığını taşıyan ikinci bölümde Fransa'nın kolonyal geçmişine dair kısa bir bilgi verildikten sonra inşa edilmek istenen Fransız İslam'ı Projesi'nin hazırlık aşamaları ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Son olarak ikinci başlık altında Fransa'nın ülkesinde görmeyi arzuladığı Fransız-Müslüman birey “Sorunsuz Fransız Müslümanı” şeklinde kavramsallaştırılarak Fransız İslam'ı Projesi'nin kimlik biçimlendirme politikası olduğuna dikkat çekilmiştir.

1. Bassam Tibi ve Euro İslam (Avrupa İslam'ı) Düşüncesi

Tarihsel süreç dikkatli incelendiğinde aslında İslam dininin, Avrupa için yeni, bilinmeyen bir olgu olmadığı çok net bir şekilde görülmektedir. İslamiyet'in doğuşu ve dünya genelinde hızlı bir şekilde yaygınlaşması sonrasında Hristiyanlık ile İslam dini, birçok siyasi düzlemde karşı karşıya gelmiştir. Hristiyanlık ile İslam, çoğu zaman siyasi, kültürel, ekonomik ve entelektüel alanlarda karşı karşıya gelmiş ve tarihsel dönem içerisinde bu iki dine inanan ve bu dinlerin temsilcisi konumunda olan kişi ve devletlerin mücadeleleri nedeniyle çeşitli etkileşimlere girmişlerdir. Ancak bu dinlerin birbiri ile

etkileşimi sadece rekabet ve işbirliği ortamlarına bağlı olarak gelişmemiş, ülkeler arasında gerçekleşen nüfus hareketleri de bahsi geçen iki dinin mensupları arasında yeni gerilim hatlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

En yalın şekliyle bir yerden başka bir yere kalıcı veya geçici gerçekleşen nüfus hareketi olarak tanımlayabileceğimiz göç olgusu, Avrupa’da Avrupa kıtasında Müslüman nüfus yoğunluğunun oluşmasında kıtanın doğusundan ve güneyinden yapılan göçler önemli rol oynamıştır. Eski sömürge imparatorluklarından gelen göç akımlarıyla birlikte 1960’ların başında çok sayıda Müslüman Avrupa’ya göç etmiştir. 1974 yılında işçi göçünün resmi olarak durdurulmasıyla, Müslüman nüfusun aile birleşimi politikaları çerçevesinde aileleriyle birlikte Avrupa’ya yerleşme süreci geri dönülemez hale gelmiştir. Bugün, Avrupa kıtasında bulunan ülkelerde yaşayan Müslümanların sayısı milyonları aşmıştır. Bu durum İslam dinine mensup olan bireylerin Avrupa sınırları içerisinde en büyük dini azınlığı oluşturmalarını da beraberinde getirmiştir.

Avrupa kıtası içerisinde yer alan devletlerin İslam’ı tanıma, Müslüman azınlıkların haklarını gözetme, İslam dinine mensup olanlara karşı gösterilen tolerans gibi çeşitli konularda birbirinden farklı politika ve anlayışlar benimsediğini vurgulamak gerekmektedir. İslam’ı tanıma süreci, bir ülkeden diğerine çeşitli biçimler alabilen bir entegrasyon sürecinin bir parçası olma özelliğini taşımaktadır. Ancak genel olarak Avrupa içerisinde İslam dininin ve Müslümanların kıtanın misafirleri, ötekileri olduğu yönünde hâkim bir ideolojinin olduğu da açık bir şekilde görülmektedir. Avrupa’ya ait olmadığı ve ithal olduğu iddia edilen İslam dini çoğunlukla Avrupa’da meydana gelen krizlerle birlikte anılmakta ve yaşanan sorunların faturası Müslümanlara çıkarılmaktadır (Withol de Wenden, 2002). İslam dininin Avrupa kıtası genelinde İslam’ın Avrupa’ya ihraç edilen bir din olarak algılanmasından ötürü Avrupa topraklarına göç ile gelen ve yerleşenlerin entegrasyonu ile ilgili sorunlar ve tartışmalar İslam’ın görünürlüğü etrafında kristalize olmaktadır.

Avrupa’nın çeşitli ülkelerinde belirli otoriteler tarafından Avrupa kıtasında laik ve demokratik bir anlayışın hâkim olduğu ve Avrupa topraklarında daha görünür hale gelen Müslümanlarla ilgili çeşitli düzenlemeler yapılması gerektiği, Avrupa Müslümanlarının yeni bir toplumsal olgu olarak değerlendirilmesi gerektiği dile getirilmiştir (Cesari, 2002). Son yıllarda birçok Avrupa ülkesinde İslam ve Müslümanlar çeşitli çalışmalara konu olmaktadır. Çoğunlukla siyasi elitlerin desteği ile yürütülen bu çalışmalar Müslümanları ehlileştirme, onlara şekil ve düzen verme amacını taşımaktadır. Bu çalışmaların genel çerçevesi Müslümanların hem bölgesel olarak Avrupa için hem de lokal anlamda bulunulan ülke için bir güvenlik problemi oluşturduğu yönündedir.

Avrupa ülkelerinin siyasi elitleri, entelektüelleri ve medya organları, Müslümanların önemli bir kısmını entegre olmamakla suçlarken, çözüm olarak Müslüman toplumların “terbiye edilmesi” yönünde projeler sunmaktadır. Bu projelerden en kapsamlı olanı “Euro-İslam” olarak da bilinen Avrupa İslam’ı projesidir. Dilimizde Avrupa İslam’ı olarak kullanılan Euro-İslam kavramsallaştırması İslam’ın evrensel değerlerinin Avrupa’nın kültürel değerleri ile uyum içerisinde tek bir siyasal çatı altında toplanması fikrinden hareketle Müslüman bir çevrede yetişmiş akademisyenlerden olan Bassam Tibi ve Tariq Ramadan tarafından dile getirilmiştir. İsmi geçen bu iki entelektüelin birbirinden bağımsız ve farklı noktalara odaklanarak literatüre kazandırdığı Euro-İslam kavramı Avrupa’da yaşayan Müslümanların mevcut durumlarını tanımlamaktan ziyade Avrupa değerleri ile Avrupa’da yaşayan Müslümanlar arasındaki ilişkiyi yeniden biçimlendirme tasarısı olarak ele alınmalıdır (Bruinessen ve Allievi, 2012: 8).

Euro-İslam düşüncesini ortaya atan akademisyenlerden birisi Almanya’da yaşayan Suriyeli siyaset bilimci Bassam Tibi’dir. Tibi’nin akademik kariyerini ele alan web sayfasında, Tibi için “aydınlanmış Müslüman düşüncesinin temsilcilerinden biri olarak İslamoloji ve Avrupa İslam’ın Kurucusu” ifadelerini kullanılmaktadır. Tibi’nin özgeçmişinde “Hollanda ve Avusturya hükümetleri tarafından AB başkanlıkları sırasında Avrupa-İslam’ı hakkında konuşmacı ve İslam-Avrupa ilişkileri danışmanı olarak” görev yaptığı da belirtilmiştir (Bassamtibi.de, 2015).

İlk defa 1992 yılında Fransa’da bir sunumunda Euro-İslam kavramını kullanan Tibi’ye göre Euro-İslam anlayışı “Avrupa’da yaşayan Müslümanların temel İslami prensipleri ile modern Avrupa’nın kültürel değerlerini birbiriyle kombine etmektir” (Tek, 2015). Euro-İslam teriminin mucidi olan Tibi, *Political Islam, World Politics and Europe* (2008: 31) kitabında Avrupa sınırları içerisinde yaşayan Müslümanları önemli bir dönüm noktasında olduklarını ve onları çok mühim bir seçimin beklediğini ifade etmiştir. Müslümanların yapacağı tercihin önemine dikkat çeken Tibi durumu şu şekilde aktarmıştır: “Müslümanlar Kutup veya Kant arasında bir ayırım yapmak zorundadırlar. Bir başka ifadeyle Avrupa’nın İslamlaştırılması anlamına gelen Müslüman Avrupa ile İslam’ın Avrupalılaştırılması olan Euro-İslam arasında bir seçim yapmak zorundadırlar.” Tibi, *Euro-İslam: An Alternative to Islamization and Ethnicity of Fear* (2010) başlıklı çalışmasında Euro-İslam projesi hakkında biraz daha detay vermektedir. Göçle birlikte Avrupa nüfus yapısında Müslüman olmayanlar aleyhine dramatik bir değişim yaşandığına dikkat çekilen çalışmada ayrıca Avrupa sınırları içerisinde İslam diasporasının oluşmaya başladığının altı çizilmiştir. Tibi, değişen nüfus yapısının sadece Müslüman diasporasının ortaya çıkmasına neden olmadığını ayrıca bu durumun Avrupa’nın laik ve seküler kimliğine bir meydan okuma anlamı taşıdığını da ifade etmiştir.

Tibi, *The Islamist Venture of the Politicization of Islam to an Ideology of Islamism: A Critique of the Dominating Narrative in Western Islamic Studies* (2013: 431) başlıklı makalesinde İslam’ın bir din ve medeniyet olduğunu, İslamcılığın da eleştirel sorgulamaya tabi tutulması gereken siyasi bir ideoloji olduğunun altını çizmektedir. Buradan da açıkça anlaşılacağı gibi Tibi, İslam ve İslamcılık arasında bir ayırma gidilmesi gerektiğini düşünmekte ve yaptığı çalışmalarda bu fikrini savunmaktadır. O, birçok alanı ele geçiren İslamcılığa karşı “aydınlanmış” Müslüman düşüncesi ve İslamolojinin gelişmesi ve benimsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Tibi (2010: 157-158), ırkçılığa karşı verdiği mücadeleyle tanınan Amerikan Yurttaş Hakları lideri Martin Luther King'e atıfta bulunarak “I have a dream of a European Islam” söylemini Euro-İslam projesinin sloganı haline getirmek istemiş ve Euro-İslam düşüncesinin hem söylem aracılığıyla hem de birtakım pratikler yoluyla yaygınlaşması ve meşrulaşması için çaba göstermiştir.

Martin van Bruinessen ve Stefano Allievi’nin (2012) editörlüğünü yaptığı Avrupa’da Müslüman Öznenin Üretimi adlı kitapta Avrupalı Müslümanların kimliklerinin kimler tarafından hangi şartlar altında üretildiği sorusuna cevap aranmıştır. Çeşitli ampirik araştırmaların yer aldığı bu kitapta Avrupa’da İslami bilginin oluşumu ve Müslümanlara ulaştırılması noktasında çeşitli kurumların, cemaatlerin ve siber fetvacı alimlerin etkisine dikkat çekilmekle birlikte seküler anlayışın hakim olduğu Avrupa devletlerinde İslam’ın bizzat ilgili ülkenin siyasi otoriteleri tarafından da dizayn edilmeye çalışıldığı ifade edilmiştir.

İslam dininin siyasi elitler tarafından dizayn edilmeye çalışılması ile ilgili ilk söylemlerin özellikle yirmi birinci yüzyılın başından itibaren yoğunlaştığını söylemek mümkündür. 1998-2005 yılları arasında Almanya Şansölyesi Gerard Schröder’in kabinesinde İçişleri Bakanı olarak görev yapan Otto Schily 2004 yılında Der Spiegel dergisine verdiği röportajda Almanya’da yaşayan Müslümanların aydınlanmanın değerleriyle çatışmamaları ve kadın haklarına saygı duymaları gerektiği yönünde bir demeç vermiştir (Mahony, 29 Kasım 2004). Aynı dönem benzer şekilde Silvio Berlusconi’nin kabinesinde İç İşleri Bakanlığı görevini yürüten Giuseppe Pisanu da Alman bakan Otto Schily’nin verdiği demece benzer şekilde Avrupa’da yaşayan Müslümanlara özel lokal bir İslam anlayışının gerekliliğine dikkat çekmiş, Avrupa değerlerine saygılı olan İtalya İslam’ı anlayışını savunmuştur (Parker, 2005: 2-3).

2. Fransız İslam’ı Projesi ve Müslüman Öznenin Yeniden Üretimi

Batı’da İslam’a karşı atılan adımların hızlanması ve İslam’ın Batı’nın yeni düşmanı olarak tanımlanması noktasında 11 Eylül 2001 tarihi özel bir yer tutmaktadır. ABD’de gerçekleşen terör saldırılarından sonra çeşitli tarihlerde Avrupa’da da lokal saldırılar meydana gelmiş ve İslam’ın Hristiyanlık ve batılı değerler karşısında yeni tehdit olduğu düşüncesi güç kazanmıştır. Fransa’nın 11 Eylül’ü ise 2015 yılında gerçekleşen Charlie Hebdo saldırısı ve onun ardından peş peşe meydana gelen terör saldırıları olmuştur. Gerçekleşen terör saldırılarından sonra sarsılan Fransa, İslam ve Müslümanlar hakkında bir dizi projeyi hayata geçirme konusunda güçlü adımlar atmıştır. Bahsi geçen

bu adımların en güncel olanı ise Macron'un hayali Frankafon İslam olarak karşımıza çıkmaktadır (Hıdır, 29 Eylül 2018).

Fransız İslam'ı ya da daha önce bahsi geçen diğer projeleri ortaya koyan aktörler, Avrupa'da yaşayan Müslümanların yaşamlarını kolaylaştırmak, gündelik yaşamda karşılaşılan İslamofobik eylem ve söylemleri azaltmak, sosyal uyum ve entegrasyonu güçlendirmek adına İslam dininde reform gerçekleştirilmesinin faydalı olacağını ileri sürmektedirler. İslam'ı reforme etmeye çalışan bu tarz projelere karşı eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşanlar ise, bu projeleri, o ülkede yaşayan Müslümanların kendi benlikleriyle yaşamlarına ve kimliklerini korumalarına karşı yapılmış bir operasyon olarak görmektedirler. Bugüne kadar Avro İslam, Afro İslam, Alman İslam'ı, Avusturya İslam'ı, Hollanda İslam'ı gibi çeşitli kavramsallaştırmalarla dile getirilen ve üzerinde ciddi tartışmalar yürütülen bu konu Fransa özelinde Fransız İslam'ı projesinin duyurulması ve bu konuda raporlar hazırlanması ile somut bir hale bürünmüştür (Hıdır, 29 Eylül 2018).

Fransızların Müslümanlarla kurumsal ilişkiler kurarak onlara yön verme isteği aslında günümüzde ortaya çıkmış bir durum değildir. Ağırlıklı olarak Afrika, Ortadoğu ve Müslümanların nüfus olarak yoğun olduğu coğrafyalarla ilgili haberleri Fransızca olarak okuyucularıyla paylaşan Orient XXI adlı haber sitesinde Jalila Sbai (9 Mart 2018) imzalı bir makalede Fransa devletinin Müslüman dünya ile girdiği ilişkilerin kökeninde kolonyalizmin etkili olup olmadığı tartışılmıştır. Makalede Sbai, Fransa'nın Müslümanlarla kurumsal ilişki kurma isteğinin tarihsel süreçte 1902 yılında başladığını ileri sürmüştür. Bahsi geçen dönemde yayınlanan raporlarda Fransa devletinin Müslümanları izleme ve denetim altında tutma amacının olduğunun rahatlıkla görüleceğini söyleyen Sbai bu durumun günümüzde de değişmediğini ve Fransa'nın Müslümanlarla kurduğu ilişkilerin tamamını bu çerçevede yürüttüğünü ifade etmiştir. Sbai'nin dikkat çektiği gibi Fransızların ülkelerinde yaşayan ve sömürgeci altında bulunan kolonilerde yaşamlarına devam eden Müslümanlarla kurduğu ilişkilerin tarihsel kökeni yirminci yüzyılın başlarına kadar geriye götürülse de Fransa İslam'ı meselesi 1990'lı yıllarda siyaset sahnesinde dile getirilmeye ve tartışılmaya başlanmıştır. 1994 yılında İç İşleri Bakanlığı görevini yürüten Charles Pasqua, Lyon'da yaptığı konuşmada Fransa'da İslam'dan bahsetmek yerine Fransız İslam'ından söz edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. 1990'lı yıllar boyunca hem kamuoyu tartışmalarında hem de siyasi zemine dile getirilen Fransız İslam'ı meselesi 2000'li yılların başından itibaren somutluk kazanmaya başlamıştır (Erçin ve Adıgüzel, 2017: 184).

Yirminci yüzyılın sonundan itibaren Fransız İslam'ı meselesi Fransa'da seçim dönemlerinde iç siyasetin gündemini belirlemiş bazı durumlarda da uluslararası platformlarda Fransız devlet yöneticileri tarafından stratejik bir amaçla gündeme getirilmiştir. Her ne kadar son dönemlerde Macron tarafında gündeme getirilse de Fransız İslam'ı projesi için çalışmalar ilk olarak Nicolas Sarkozy döneminde hayata geçirilmeye çalışılmış, en azından o dönemde hararetli bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Sarkozy, 2007 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde yeni bir laiklik tartışması başlatmış ve Fransa'da yaşayan Müslümanların dış bağlantıları üzerinde durmuştur. Sarkozy'ye göre ılımlı bir İslam'ın ortaya çıkması ancak Fransa'nın kendi imamlarını yetiştirmesiyle mümkün olacaktır. Fransız İslam'ı konusunda bir açıklama da 2012 yılında Fransız aşırı sağın temsili görevini üstlenen Milli Cephe (Front National) lideri Marine Le Pen'den gelmiştir. Le Pen Fransa İslam'ı diye bir kavram olmadığını bunun Sarkozy'nin görev yaptığı dönemde oluşturduğu çeşitli kurumlar ve girişimlerin sonucunda ortaya çıkan bir durum olduğunu ifade etmiştir. Fransa'da radikal İslam'ın giderek güç kazandığını ve banliyölerde binlerce silah ticaretinin yapıldığını iddia eden Le Pen, camilere dışarıdan yapılan yardımların kesilmesi gerektiğini de ifade etmiştir (Le Figaro, 7 Ekim 2012, Le Parisien, 7 Ekim 2012). Aslında Fransa'da İslam kurumlarının temsili, kurumların yapısı ve finansmanı ile ilgili tartışmalar uzun süredir Fransa gündeminde yer almaktadır. Emmanuel Macron döneminde ise İslam'a dair reform çalışmalarının yapıldığı ve bu konuyla ilgili reformların gerçekleşeceği daha sık dile getirilmeye başlanmıştır. Bu konuyla ilgili konuşmalarında Macron, cumhuriyet ile İslam dininin sorun yaşaması için ortada bir neden olmadığını sadece yapılacak düzenlemelerle İslam'a cumhuriyetin ruhuna uygun bir çerçeve sunacaklarını dile getirmiştir (Mehr News Agency, 5 Nisan 2007).

Diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi 1960'lı yıllardan sonra ülkeye yerleşen Müslümanların “sorun” olarak görülmeye başlanması 1980'lerin başından bu yana sosyal bilimlerde artan sayıda çalışmaya yol açmıştır. Bir “Müslüman sorunundan” bahsedenlerin arasında ilk sırada sosyolog ve siyaset bilimciler gelmektedir. Özellikle siyaset bilimciler büyük ölçüde bilim ve uzmanlık arasındaki sınırları bulanıklaştırma riskiyle “Fransa İslam'ı” kavramına yatırım yapmışlardır. Bu anlamda, Fransa'daki “Müslüman meselesini” incelemek, nesnenin konturlarını tanımlayan ve kamusal tartışmalardaki dikkatini belirleyen sembolik - ama çok gerçek - mücadeleleri analiz etmek anlamına gelmektedir (Geisser, 2012: 351-352). Bu açıdan, Fransa'da İslam hakkında siyaset biliminin hegemonik söylemi tesadüfi değildir: siyaset bilimciler Fransa'da yaşayan Müslümanlar hakkında siyasal ve kurumsal taleplere cevap verebilme açısından en iyi konumdadırlar. Siyasal alana yakın olmaları onları konuyla ilgili karar vericilerin “doğal” muhatapları haline getirmekte, bazen de onları “aydınlatıcı” rolüne dönüştürmekte, bazen de Prens'in danışmanı yapmaktadır (Achcar, 2008, Geisser, 2012: 352).

Fransız İslam'ı projesi ‘modern/ulusal/revize edilmiş İslam’ düşüncesine dayanmaktadır. İslam'ın revize edilmesi ya da ulusallaştırılması düşüncesi esasen fikri alt yapısını oryantalizmden almaktadır. Batı'da hâkim olan oryantalist düşünce, İslam dinini Yahudi ve Hristiyan geleneklerinin anlamsız bir yorumu olarak görmekte ve İslam'ın ilkel topluluklar için üretilmiş bir inanç olduğunu iddia etmektedir. Dolayısıyla oryantalistlere göre, İslam'ın medenileşmesi gerekmektedir (Hanioglu, 20 Mayıs 2018).

Sonuç olarak sosyal bilimlerde uzun zamandır dile getirilmeyen ve gizlenen Fransa'daki “Müslüman sorunu” 1980'lerin sonundan bu yana görünür olmakla birlikte bu konuyu ele alan makale, eser ve raporların çoğalmasıyla ve medyanın gündeme getirmesiyle bir canlanma yaşandığı görülmektedir. Fransa'daki “Müslüman sorunu” çelişkili aktörler arasında canlı tartışmaların merkezinde yer almaktadır (Geisser, 2012: 352).

2.1. Fransız İslam'ı Projesinin Ön Çalışmaları

2.1.1. İslamcılık Fabrikası Raporu

Fransa'nın önde gelen düşünce kuruluşlarından birisi olan Montaigne Enstitüsü, Macron'un isteği doğrultusunda Hakim El-Karoui başkanlığında “İslamcılık Fabrikası” adlı bir rapor yayınlamıştır. 600 sayfalık raporda sosyal medyanın İslamcılarının elinde olduğu, İslamcılarının Müslümanları etkilediği, Türkiye ve Suudi Arabistan'ın dernekler yoluyla Fransa'da İslamcılığı yaydığı gibi birçok iddiaya yer verilmiştir. Bu iddiaların yanı sıra raporda bazı kurum ve şahıslar doğrudan hedef alınarak ‘İslamcı üreten fabrikalara’ benzetilmiş ve gençlerin internet ortamında dini sohbet dinlemeleri *İslamizm* olarak tarif edilmiştir (Karakaya, 14 Eylül 2018; Montaigne Enstitüsü, 2018). Ayrıca raporda Fransız Müslümanlarına sağlanan dış yardımların kesilmesi, hac ve helal ürün organizasyonlarında vergi alınması, okullarda Arapça derslerin verilmesi gibi pek çok öneriye yer verilmiştir. Bu rapor içerik bakımından ve İslam dini bağlamında yapılması planlanan reform paketinden önce yayınlanması oldukça önemlidir. Çünkü raporda bahsi geçen birçok husus Macron tarafından açıklanacak olan Fransız İslam'ı projesinin muhtevasıyla ilgili ipuçlarını bize vermektedir (Montaigne Enstitüsü, 2018). Raporun giriş kısmında raporda yer alan verilerin 2016 yılı içerisinde farklı dinlere ve görüşlere mensup 15.459 kişiyle yapılan telefon görüşmelerinden elde edildiği belirtilmiştir. Telefonla gerçekleştirilen ankete katılanlardan 1029 kişi Müslüman veya Müslüman kökenli olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar sorulara verdikleri cevaplara göre çeşitli kategoriler altında sınıflandırılmış ve İslamiyet'e aşırı bağlı olunmasının sebebi, manevi bir nedenden dolayı değil bir başkaldırının yansıması olarak yorumlanmıştır. Bu rapor dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün ana başlığı “*Fransa'da yaşayan Müslümanların Portresi*” şeklindedir. Bu bölümde Fransa'da yaşayan Müslümanların sosyo-demografik yapısı, dindarlıklarına göre Müslümanların tipolojisi, Müslümanların Fransız kurumlarına ve toplumuna karşı tutumları ve İslam'ın nasıl uygulandığına dair bilgi ve görüşler aktarmıştır. ‘*Fransız İslam'ı: Yukarıdan Aşağıya Bir Organizasyon*’ başlıklı bölümde Fransa'da İslam dininin parçalanmış, bölünmüş aynı zamanda da birleşik olduğuna vurgu yapılmıştır. Tunus, Fas, Cezayir, Türkiye ve Suudi Arabistan gibi İslam ülkelerinin söz konusu Fransa'da İslam olduğunda etkin rol oynadıklarına değinilmiş ve bu durumu engellemek için Fransız devletinin Fransız

İslam'ını organize etme girişimleri kronolojik bir şekilde raporda sunulmuştur. Üçüncü bölümde gündelik hayatta İslam'ın işleyişi, camilerin ve imamların rolü ve önemi gibi hususlara değinilmiştir. Raporun son bölümünde ise *hayati öneriler* başlığı altında Fransa'da İslam dininin işleyişi ve organizasyonu ile ilgili teklif ve öneriler aktarılmıştır. Raporun en dikkat çekici kısmı ise sonuç bölümünde yer almaktadır. Tüm veriler ışığında raporda nihai olarak, siyasal İslam'a karşı, Fransız değerleriyle harmanlanmış bir İslamiyet anlayışının desteklenmesi gerektiği ileri sürülmüştür (Montaigne Enstitüsü, 2016).

El-Karoui, *Voice of Amerika* adlı haber sitesine verdiği röportajda “Selefiler, Müslüman Kardeşler ve Türkler olmak üzere Fransa'da üç ana İslami akımın etkili olduğunu” ifade etmiştir. Ona göre Fransa'da mevcut durumda İslam'ın örgütlenişinde sorunlar olduğunu ve bunun modernleşmesi gerektiğini savunmaktadır. El-Karoui gibi düşünen Fransız Müslümanlar ya da laik Fransız vatandaşları Fransa'nın Fransız İslam'ı projesini hayata geçirmesi gerektiğini güçlü bir şekilde dile getirmektedirler (Çakır, 23 Eylül 2018). Bu doğrultuda El-Karoui, İslam ve Müslümanlarla ilgili bugüne kadar faaliyet gösteren tüm kurumların devre dışı bırakılarak yeni bir örgütlenmenin kurulması gerektiğini belirtmiştir. Çatı bir kurum olarak Fransız İslam'ı İçin Müslüman Derneği'nin (AMIF) kurulmasını öneren El-Karoui, yardım ve bağışların bu kurum aracılığıyla toplanması ile imamların maaşları, cami yapımı ve tamiri, teoloji çalışmaları, İslamofobi ve antisemitizme karşı mücadele çalışmalarının giderlerinin karşılanmasını önermiştir (Çakır, 7 Temmuz 2018). Öte yandan birçok kesim tarafından raporda dile getirilen önerilerden birisi ise helal etten vergi alınması hususudur. Macron'a sunulan raporda helal ete kilo başı vergi konulması durumunda buradan ciddi bir finansman sağlanacağı ve helal et sertifikasının da AMIF tarafından verilmesi öngörülmüştür. Kısacası hazırlanan raporda AMIF'e özel bir misyon yüklenmiş, bağış, yardım, hac, imamların yetiştirilmesi ve formasyonu gibi konularda AMIF'in etkili olduğu bir düzen inşa edilmeye çalışıldığı gözlerden kaçmamaktadır. Raporda yer alan plan çerçevesinde Fransa; Cezayir, Fas, Tunus ve Türkiye gibi göçmenlerin geldikleri ülkelerin Fransa'daki Müslüman toplum üzerindeki etkisini bitirme; Suudi Arabistan ve Katar gibi mali destek vererek toplumu kontrol altına almak isteyen ülkelerin de nüfuzuna son verilmesi gerektiği ifade edilmiştir (Çakır, 7 Temmuz 2018; Montaigne Enstitüsü, 2018).

2.1.2. Kadın İmam Projesi

Fransa İslam'ı projesi hakkında politik arenada çok sayıda görüş belirtilmiş olsa da henüz resmi olarak Fransız İslam'ı projesi ile ilgili kapsamlı bir çerçeve çizilmemiştir. Ancak zaman zaman medyaya yansıyan haberler ve bu konuyla ilgilenen hükümet yetkilileri ile Müslüman temsilcilerin yaptığı görüşmeler projenin çerçevesi hakkında birtakım tahminlerin yürütülmesini sağlamaktadır. Fransa İslam'ı ile ilgili önemli gelişmelerden bir tanesi de Kadın İmam Projesidir. 2019 yılının Şubat ayında Sputnik'in haber sayfasında '*Fransa'da Kadın-Erkek Karışık, Eşçinsellere Kapıları Açık, Kadın İmamlı Cami Projesi*' başlıklı bir haber yer almıştır. Haberin içeriğinde, Kahina Bahloul Fransa'nın ilk kadın imamı olmak için başvuruda bulunduğu bilgisi verilmiş, daha önce bazı ülkelerde uygulanan kadın-erkek karışık cemaate hem kadın hem de erkeklerin imamlık ettiği cami uygulamasının Fransa'da da hayata geçmesinin planlandığı yazılmıştır. Fransız İslam'ı projesinin gündemde olduğu dönemde fikirleri ile dikkatleri üzerine çeken Kahina Bahloul yirmi birinci yüzyılda dini metinlere daha farklı yaklaşılması gerektiğini savunmakta ve Müslüman kadınların ibadethanelerde yerlerini almaları gerektiğini ileri sürmüştür. Bahloul'un düşünce ve fikirleriyle revizyonist yaklaşımının Fransız İslam'ı projesine temel oluşturduğu açıkça görülmektedir (Sputnik, 12 Şubat 2019).

2.1.3. Dinde Reform Bildirisi

Fransa İslam'ı ile doğrudan bağlantılı bir başka gelişme Bu konuyla bağlantılı bir diğer ipucu da 21 Nisan 2018 tarihinde 300'den fazla kişinin imzasının bulunduğu Kur'an-ı Kerim ve İslam'ın reforme edilmesini talep eden bildiridir. 21 Haziran 2018 tarihinde Le Parisien gazetesinde 300'den fazla entelektüel kişinin imzasıyla '*Yeni Antisemitizme Karşı*' başlığını taşıyan bir manifesto yayımlanmıştır. Yeni Antisemitizme Karşı başlığı ile yayınlanan bu bildiride Fransa eski Cumhurbaşkanı Nicholas Sarkozy ve eski başbakan Manuel Valls'in de imzalarının bulunması dikkat çekmektedir. Ayrıca İslam dinini ve Müslümanları hedef alan bu manifestonun başlığında antisemitizm ifadesi kullanılması ve Fransa'da antisemitizmin kaynağı olarak Müslümanların işaret

edilmesi oldukça dikkat çekicidir. Başlıkta antisemitizm ifadesinin kullanılması stratejik bir hamledir ve bu hamle ile Müslümanların yeni antisemitikler olarak kabul görülmesi hedeflenmiştir. Manifestoda mevcut durumdaki antisemitizmin Avrupa’da aşırı sağ görüşlerden kaynaklanmadığı tam aksine Avrupa’da yaşayan Müslümanlardan dolayı antisemitizmin varlığından söz edilebileceği iddia edilmektedir. Manifestonun çeşitli bölümlerinde İslam dininin şiddeti körüklediği ileri sürülmüştür. İslam dininin kutsal kitabı Kur’an-ı Kerim’de Yahudilerin ve kâfirlerin cezalandırılması ile ilgili ayetlerde tıpkı İncil’de yapıldığı gibi değişiklik yapılması gerektiği argümanının savunulduğu bu manifestonun asıl amacı İslam dininin hükümlerinde değişiklikler gerçekleştirmektir. Manifestoda kutsal kitap Kur’an-ı Kerim’de yer alan ayetlere dayandırılarak İslam dininin nefret ve şiddeti körüklediği algısı oluşturulmaya çalışılmıştır (Hafez, 2018: 1-5).

2.1.4. Emmanuel Macron ve ‘İslamcı Ayrılcılık’ Temalı Konuşması

2 Ekim 2020 tarihinde Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron’un İslam ve Müslümanlar hakkında yaptığı konuşma başta Fransız Müslümanlar olmak üzere diğer ülkelerde yaşayan Müslümanlar tarafından da tepkiyle karşılanmıştır. Macron, konuşmasına cumhuriyet, birlikte yaşam ve laiklik gibi kavramlara vurgu yaparak başlamaktadır: “*Birincisi, sorunlarımızın gerçekliğini kolay olmasa da tabular olmadan tanımlamak gerek. Bugün toplumumuzda Cumhuriyetimizi, birlikte yaşama kabiliyetimizi tehlikeye atan ve son haftalarda hükümet ile sonuçlandırdığımız ve yaklaşık 3 yıldır yapılan metodik çalışmalar sonucunda alınan kararlardan sizi haberdar eden nedir? “[...] Fransa'nın çimentosu olan laiklikle ilgili kuralları var. Bu kurallara hiç bir yerde taviz vermeden sıkı ve kesin bir şekilde saygı gösterilmesini sağlamalıyız*” (Elysee.fr, 2 Ekim 2020).

Konuşmasını “İslamcı ayrılcılık” başlığı ile ele alan Macron bu kavramı açıklarken radikal İslamcılık kavramından yola çıkarak İslam’ın krizde olduğu sonucuna ulaşmaktadır. “*Bilinçli, kurumsallaştırılmış bir dini-siyasi proje*” olarak tanımladığı İslamcı ayrılcılık için “*Cumhuriyetin kanunlarına aykırı olan çocukların okulsuzlaştırılması, cemaatleştirilmiş sportif ve kültürel faaliyetlerin gelişmesi gibi pratikleri içeren bir karşı-toplum yaratmayı amaçlamaktadır*” ifadesini kullanmaktadır. Macron konuşmasına radikal İslamcılıkla devam etmekte ve ifade özgürlüğü, 2015 yılında Charlie Hebdo’ya yapılan silahlı saldırı, Suriye’ye giden savaşçılar gibi konulara vurgu yaptıktan sonra konuyu İslamcı teröristlere getirmektedir. Ancak Macron İslamcı ayrılcılık, radikal İslamcılık ve İslamcı terörizm konularına kısaca giriş yaptıktan sonra “İslam’ın bütün dünyada kriz içinde” olduğu açıklamasıyla doğrudan İslam’ı hedef almaktadır: “*Ülkemizin bu konuda neler yaşadığına dair çok şey yazılmış, anlatılmış ve çok derinlemesine analiz edilmiştir. Kendimi uzman olarak ifade etmeyeceğim ama birkaç kelimeyle gördüğüm şeyleri paylaşmak istiyorum. İslam, bugün tüm dünyada kriz içinde olan bir dindir.*” (Elysee.fr, 2 Ekim 2020).

Fransa’da yaşayan Müslümanların dış ülkelere bağımlılığının sona erdirilmesi, Cumhuriyet değerlerine saygılı bir Fransa İslam’ının bir an önce hayata geçirilmesi için oluşturulan çabayı dile getiren Macron konuşmasını “cumhuriyetçi uyanış” söylemiyle bitirmektedir. Ona göre bu uyanış siyasetleri olduğu kadar vatandaşları da ilgilendirmektedir: “*Bu uyanış değerler etrafında birleşmiş bir Fransa'nın uyanışıdır. Düşmanlarımız bize ne kadar karşı çıkmaya çalışırsa, biz o kadar bir olacağız. Bizi ne kadar yok etmeye çalışırlarsa, o kadar çok birleşeceğiz. Değerlerimizi ne kadar zayıflatmaya çalışırlarsa, o kadar uzlaşmaz olacağız çünkü bu bizim tarihimizdir. Biz bir vatandaş milletiyiz. Vatandaş olmayı öğrenir, vatandaş oluruz. Bunlar haklar ve görevlerdir. Savunmamız gereken şey her vatandaşın cumhuriyetçi evrenselciliğe bağlılığıdır.*” (Elysee.fr, 2 Ekim 2020).

Macron, dış etkilerden arınmış Cumhuriyet değerleri ile uyumlu bir “Aydınlanma İslam’ı” amaçladıklarını da açıkça ifade etmektedir. Macron’un konuşması ve özellikle İslam’ın kriz halinde bir din olduğu söylemi İslamofobik, sömürgeci ırkçı zihniyetin bir yansıması olarak (France Culture) değerlendirilmiştir. Macron, İslam’ın kriz içinde olduğunu açıklarken Müslümanların da sorun haline geldiklerine dikkat çekmektedir. Ülkesinde yaşayan Müslümanların karşılaştıkları sorunları, ayrımcılıkları ve ötekileştirmeleri gündeme getirmediği konuşmasında Macron İslam’ı ve Müslümanları laiklik gibi Cumhuriyet değerleri ile çatışma yanlısı “kriz halinde ve sorunlu” olarak değerlendirmiştir (FranceCulture, 2 Ekim 2020).

2.2. ‘Sorunsuz Fransız Müslümanı’ İnşası

Euro-İslam, Avrupa İslam'ı, Fransa İslam'ı, Hollanda İslam'ı, Almanya İslam'ı, Avusturya İslam'ı, Belçika İslam'ı gibi ortaya atılan düşünceler ve görüşlerin çıkış noktası hep aynı olmuştur. Buna göre Avrupa değerleriyle çatışmayan ve bu değerleri benimseyen “sorunsuz bir Avrupalı Müslüman”, “sorunsuz bir Fransız Müslümanı” inşa etme çabası dikkat çekmektedir.

Avrupa'nın birçok ülkesinde olduğu gibi Fransa'da da küçümsenmeyecek bir Müslüman bir nüfusa sahiptir. Ülkelerinde yaşayan ve birçoğunun Fransız vatandaşı olan Müslümanların toplumsal yaşamda sorun oluşturduğunu düşünen yetkililer içinde bulunulan durumu ‘İslam sorunu’ olarak adlandırmaktadırlar. Çıkış noktasını “sorun” oluşturduğu için sorunun öznesi konumunda görülen Müslümanların ve dinlerinin revize edilmesi sonucuna ulaşan Fransız yöneticiler, kendi ülkelerinde yaşayan Müslümanların kendi çizecekleri İslam çerçevesine göre yaşamalarını uygun görmekte-dirler. Bu durum aslında Müslüman Fransız vatandaşların devletin inşa ettiği İslam'a göre yaşamlarını ve ibadetlerini sürdürmesi anlamına gelmektedir (Hanioğlu, 20 Mayıs 2018). Yukarıda da ifade edildiği gibi Avrupa İslam'ını ve diğer yerel İslam anlayışlarını devletin din işlerine müdahalesi olarak okumak gerekir. Fransa İslam'ı algısı da Müslümanların devletin şekillendirdiği ve sınırlarını belirlediği bir İslam anlayışına göre hareket etme imkânı sağlamaktadır. Müslümanlardan resmi ideolojinin ortaya koyduğu İslam anlayışına göre inançlarını ve dini ritüeller ve davranışlarını düzenlemeleri istenmektedir. Fransa'da ise Macron yönetimi, Sarkozy döneminde daha önce dillendirilen bu konuyu tekrar gündeme taşımış ve Fransa'nın çıkarlarına hizmet edecek Fransa'nın dili, kültürü ve kurucu prensipleri ile uyumlu bir Fransız İslam'ı projesini hayata geçirmek için çalışmalara başladığı görülmektedir.

2018 yılının Aralık ayında Fransa İslam Konseyi ve ülkede faaliyetlerini sürdüren Müslüman sivil toplum kuruluşlarının işbirliği ile Paris'te bulunan Arap Dünyası Enstitüsü'nde “Müslümanlar Kongresi” düzenlenmiştir. Kongre'de Fransız İslam'ı projesi de önemli tartışma başlıklarından birisi olmuştur. Kongrede konuşma yapan dönemin İç İşleri Bakanı Christophe Castaner, toplumun tamamını ilgilendiren konularda devletin müdahale etmemesinin savunulamayacağını ileri sürmüştür. Castaner, İslam dininin Fransa'nın bir parçası olduğunu ve Fransa'da İslam'ın özgür bir şekilde yaşanabileceğini söylemiş konuşmasının devamında dış ülkelerin Fransa'da yaşayan Müslümanlar aracılığıyla ülkelerinde siyasi etki ortamının oluşmaması için Fransız değerleriyle uyuşan bir İslam anlayışına ihtiyaç duyulduğuna vurgu yapmıştır (Yörünge Dergisi, 12 Aralık 2018).

Fransız İslam'ı projesi, Müslümanların Batı kültüründe yaşamaya başlamasıyla birlikte Müslümanların farklı bir kimlik edinmesi gerektiği iddia etmektedir. Bu yeni kimlik edinimi sürecinde tarafların karşılıklı olarak bazı hususlardan feragat etmeleri istenmektedir. Bu süreçte Müslümanların kendi dinlerinin birtakım emirlerinden vazgeçmeleri, Avrupalıların da Müslümanlara karşı etnik kimliklerini ön plana çıkarmamaları istenmektedir (Dağ, 2018: 172-173). Kısacası Euro İslam örneğinde olduğu gibi Fransa İslam'ında da Müslümanların “sorunlu” olarak görülen kimliklerini “sorunsuz” bir biçime dönüştürmeyi amaçlayan bir kimlik projesi olma özelliğini taşımaktadır. Biçimlendirilmiş bu yeni kimlik sayesinde Müslümanların görünürlüklerinin Avrupa'da ve de özellikle Fransa'da kamusal alanda bir “sorun” teşkil etmeyeceği öngörülmektedir.

SONUÇ

Avrupa kıtasında yer alan devletlerin neredeyse tamamında tarihsel olarak İslam'a karşı negatif bir tutumun var olduğunu ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Tarihsel süreçte gerek iç politikada yaşanan sorunlardan dolayı gerekse dış politikada etkin olma amacıyla Müslümanları ve İslam dinini hedef alan Avrupa devletleri, kendilerine ait olmayan, inşa etmedikleri ve dönüştürmedikleri hiçbir unsura hoşgörüle yaklaşmamışlardır. Dolayısıyla bu devletler kendi kıtalarında yabancı olan her unsurun Avrupa'da etkili olmaması yönünde adımlar atmakta kararlı olmuşlardır. Genel anlamda Batı'nın kendisine ait olmayanı reform yoluyla dönüştürme konusunda oldukça istekli olduğu görülmektedir. Amerikano İslam, Afro-İslam, Avro-İslam, Folk-İslam ve Laik-İslam gibi adlandırmalar İslam dinini dönüştürme projelerinden bazılarıdır.

Fransa, Almanya'dan sonra Avrupa kıtasında en fazla Müslüman nüfusa sahip olan ülkedir. İslam dininin ve Müslümanların varlığından duyulan rahatsızlıktan dolayı Fransa'da belirli dönemlerde çeşitli projeler gündeme getirilmektedir. Laiklik yasasından dolayı derneklere doğrudan maddi yardım yapılamayan Fransa'da, Müslüman derneklerine dış ülkelere sağlanan finans desteğini denetlemek ve kontrol altına almak için çeşitli düzenlemelerin yapılması 2000'li yılların başından itibaren gündeme getirilmektedir. Fransa Cumhurbaşkanlığı görevini yürüten Macron'un da ülkedeki Müslüman derneklerine ve ibadethanelere dış ülkelere sağlanan yardımı uluslararası bir müdahale olarak gördüğü ve bu durumdan rahatsızlık duyduğu bilinmektedir. İşte bu nedenle yirmi birinci yüzyılın başından itibaren zaman zaman gündemi meşgul eden 'Fransa'da İslam dininin güncel durumu ve reforme edilmesi' konusu Macron önderliğinde biraz daha hız kazanmıştır. Fransız İslam'ı konusunda 2016 yılından itibaren çeşitli adımların atıldığı görülmektedir.

Bu doğrultuda Montaigne Enstitüsü, derneklerin finansal sistemlerinin dış ülkelerin yardımlarına kapatacak bir öneride bulunmuştur. Bu öneri, Fransa'da satılan helal etlerden vergi alınmasını ve helal et sertifikasının yeni kurulacak bir dernek tarafından verilmesini kapsamaktadır. Önerinin hayata geçmesi ile buradan elde edilecek gelir ile Fransa'daki camilerin ihtiyacının karşılanacağını öngörülmüş aynı zamanda da derneklerin bu şekilde maddi açıdan şeffaflaşacağı ileri sürülmüştür. Ayrıca bahsi geçen bu raporda okullarda Arapça eğitiminin verilmesi gerektiği de belirtilmiş ve bu sayede camilere kayan Arapça öğretiminin devlet kontrolünde olacağı vurgulanmıştır.

2018 ve 2019'da sık sık dile getirilen Fransa'da İslam'ın reformasyonu ilgili husus 2020 yılında da gündemden düşmemektedir. 1905'te yürürlüğe giren ve din ile devlet işlerini birbirinden ayırma işlevi gören laiklik yasasında değişiklikler yapılması için Cumhurbaşkanı Macron önderliğinde birtakım adımlar atılmaya başlanmıştır. Macron, 2 Ekim 2020 tarihinde yaptığı konuşmada İslamcı ayrılıkçılığa odaklanmış ve Fransa'da bazı İslamcı odakların Fransa'nın birliğine, bütünlüğüne, laik değerlerine karşı çeşitli girişimlerde bulunduğu dikkat çekmiştir. Charlie Hebdo saldırılarına ve Suriye'ye savaşmaya giden cihatçılara değindikten sonra İslam ile terörizm arasında bağlantı kuran Macron, İslam'ın bir kriz ile karşı karşıya olduğunu ve bu durumdan kurtuluşun ancak reform ile sağlanacağını ifade etmiştir. Tıpkı selefleri gibi Macron da kendi döneminde Fransa'da yaşayan Müslümanların toplumsal yaşamda karşılaştığı birtakım sorunlara eğilmek ve bu sorunlara çözüm üretmek yerine İslam'ı ve Müslümanları hedef alarak politika üretmektedir. Fransız İslam'ı projesi de İslam dininde reform gerçekleştirilmesinin alt yapısını oluşturmaktadır. Fransa devletinin Fransız İslam'ı projesi ile öncelikle Fransa'da İslam'ın finansmanını düzenlemeyi ve camilerin dış gelirlerini denetlemeyi hedeflediği açıktır. Bu çerçevede atılacak adımları radikalizmle mücadele olarak deklare eden Fransız yönetimi aslında İslami dernekleri ve camileri kontrol altına almayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmada İslam dinini reforme etme girişimi Fransa örneği özelinde ele alınmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde değinildiği gibi Müslüman nüfusun görece yoğun olduğu Avrupa ülkelerinde İslam dinini dönüştürmeye yönelik birtakım adımlar atıldığı bilinmektedir. Bu girişimler çeşitli şekilde kavramsallaştırılsa da aslında burada temel amacın Avrupa'da yaşayan Müslümanların sosyal hayata uyumunu kolaylaştırmak ve onları topluma entegre etmek olmadığı anlaşılmaktadır. Buradaki asıl çaba İslam dinini deforme ederek Avrupa değerleriyle uyumlu, kontrol edilebilir, belirli pratiklerden arındırılmış yeni bir Müslüman özne inşa etmektir. Emmanuel Macron'un 14 Mayıs 2017 yılında Cumhurbaşkanlığı görevine gelmesiyle birlikte Fransa'da Fransız İslam'ı Projesi'ne yönelik atılan adımlar ete kemiğe bürünmeye başlamıştır. Yayınlanan çeşitli raporlar, bildirimler, İslam dini ile ilgili vecibelerde yapılan birtakım değişiklikler ve bu konuda kamuoyu önünde verilen demeçler neticesinde Fransız İslam'ı düşüncesinin alt yapısı oluşturulmuştur. Emmanuel Macron'un da çabasıyla Fransa özelinde oluşturulan Fransız İslam'ı Projesi, yasal çerçeve ile resmi bir hüviyete kavuşturulmaya çalışılmaktadır.

KAYNAKLAR

Bassamtibi.de (2015). Comprehensive Curriculum Vitae. Erişim adresi https://www.bassamtibi.de/wp-content/uploads/2015/06/comprehensive_CV_2015-homepage1.pdf, Erişim Tarihi: 17.09.2020.
Bruinessen, M. V. & Allievi, S. (2012). *Avrupa'da Müslüman öznenin üretimi*. (Çev. A. Tuygan). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Cesari, J. (2002). L'Islam en Europe. *CEMOTI*, 33. Erişim adresi <https://journals.openedition.org/cemoti/720>, Erişim Tarihi: 17.09.2020.
- Çakır, A. (2018). Erişim adresi <https://www.amerikaninsesi.com/a/fransiz-islami-projesi-basarilmali/4583066.html>, Erişim Tarihi: 17.09.2020.
- Çakır, A. (2018). Erişim adresi <https://www.amerikaninsesi.com/a/fransiz-islami-icin-macrona-sok-oneriler/4472041.html>, Erişim Tarihi: 17.09.2020.
- Dağ, A. (2018). Avrupa ve modernite sarmalında bir İslam arayışı olarak: Euro-İslam. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 165-184.
- Elysee.fr (2020). Discours du President de la Republique sur le theme de la lutte contre les separatismes. Erişim adresi <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2020/10/02/la-republique-en-actes-discours-du-president-de-la-republique-sur-le-theme-de-la-lutte-contre-les-separatismes>, Erişim Tarihi: 06.11.2020.
- Erçin, Ö. ve Adıgüzel, Y. (2017). Fransız kamusal alanında bütünleşme stratejisi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 170-188.
- France Culture (2020). Emmanuel Macron Announce Un Plan Et Une Loi Pour Lutter Contre L'Islam Radical. Erişim adresi <https://www.franceculture.fr/emissions/journal-de-18h/journal-de-18h-emission-du-vendredi-02-octobre-2020>, Erişim Tarihi: 06.11.2020.
- Geisser, V. (2012). La "question musulmane" en France au prisme des sciences sociales. *Cahiers d'Etudes Africaines*, 206-207, 351-366.
- Hafez, F.(2018). Fransa'nın Kur'an-ı Kerim'i değiştirme girişimi. *SETA Perspektif*, 196.
- Hanioglu, Ş. (2018). Erişim adresi <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/hanioglu/2018/05/20/fransiz-islami-projesi-basarili-olacak-mi>, Erişim Tarihi: 17.09.2020.
- Hıdır, Ö. (2018). Erişim adresi <https://www.star.com.tr/acik-gorus/macronun-fransa-islami-projesi-haber-1390187/>, Erişim Tarihi: 17.09.2020.
- Karakaya, F. (2018). Erişim adresi <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/fransadan-somurgeci-bakis-fransa-islami-tartismalari/1254744>, Erişim Tarihi: 17.09.2020.
- Le Figaro (2012). Le Pen: L'islam de France N'existe Pas. Erişim adresi <https://www.lefigaro.fr/flash-actu/2012/10/07/97001-20121007FILWWW00202-le-pen-l-islam-de-france-n-existe-pas.php>, Erişim Tarihi: 28.07.2020.
- Le Parisien (2012). Marine Le Pen: L'islam de France N'existe Pas. Erişim adresi <https://www.leparisien.fr/politique/marine-le-pen-l-islam-de-france-n-existe-pas-07-10-2012-2212217.php>, Erişim Tarihi: 28.07.2020.
- Mahony, Honor (2004). German Interior Minister Calls for European Islam. Erişim adresi <https://euobserver.com/political/17866>, Erişim Tarihi: 17.09.2020.
- Mehr News Agency (2007). Erişim adresi <https://tr.mehrnews.com/news/466250/Sarkozy-Frans%C4%B1z-Usul%C3%BC-%C4%B0islam-%C4%B0stiyorum>, Erişim Tarihi: 17.09.2020.
- Montaigne Enstitüsü (2016). A French Islam is Possible. Erişim adresi <https://www.institutmontaigne.org/ressources/publications-pdfs/a-french-islam-is-possible-report.pdf>, Erişim Tarihi: 17.09.2020.
- Montaigne Enstitüsü (2018). The Islamist Factory. Erişim adresi <https://www.institutmontaigne.org/ressources/pdfs/publications/Short%20Version%2090%20pages.pdf>, Erişim Tarihi: 17.09.2020.
- Parker, M. A. (2005). The Europeanisation of Islam: The Role of the Multi-Level Structure of the EU", *Paper prepared for presentation at the Ninth Biennial International Conference of the European Union Studies Association*, Austin, Texas, Erişim adresi [http://aei.pitt.edu/3050/1/EUSA_2005\[1\].pdf](http://aei.pitt.edu/3050/1/EUSA_2005[1].pdf), Erişim Tarihi: 17.09.2020.
- Sbai, J. (2018). Un Projet Aux Relents Coloniaux Pour Islam de France. Erişim adresi <https://orientxxi.info/lu-vu-entendu/un-projet-aux-relents-coloniaux-pour-l-islam-de-france,2325>, Erişim Tarihi: 17.09.2020.
- Sputnik (2019). Erişim adresi <https://tr.sputniknews.com/yasam/201902121037621489-fransada-kadin-erkek-karisik-escinsellere-kapilari-acik-kadin-imamli-cami-projesi/>, Erişim Tarihi: 17.09.2020.
- Tek, T. (2015). Bosna üzerinde "Euro-İslam'ı tartışmak", *Perspektif*. Erişim adresi <https://perspektif.eu/2015/05/01/bosna-uzerinden-euro-islami-tartismak/>, Erişim Tarihi: 17.09.2020.
- Tibi, B. (2008). *Political Islam, World politics and Europe*. New York: Routledge.

Tibi, B. (2010). Euro-Islam: An alternative to Islamization and ethnicity of fear. (Ed.) Z. Baran. *The other Muslims* içinde 157-174. New York: Palgrave Macmillan.

Tibi, B. (2013). The Islamist venture of the politicization of Islam to an ideology of Islamism: A critique of the dominating narrative in Western Islamic studies, *An Interdisciplinary Journal*, 96(4), 431-449

Withol De Wenden, C. (2002). Musulmans d'Europe”. *CEMOTİ*, Erişim adresi <https://journals.openedition.org/cemoti/729>, Erişim Tarihi: 17.09.2020.

Yörünge Dergisi (2018). Erişim adresi <http://www.yorungedergi.com/2018/12/alman-islamindan-sonra-fransiz-islami/>, Erişim Tarihi: 17.09.2020.

Extended Abstract

Fluctuations in the population distribution of the receiving country are just one of the natural consequences of migration. Since the middle of the nineteenth century, there have been great migration movements from different parts of the world to Europe for various reasons. Due to the migrations, the Muslim population has increased within the borders of Europe. The more visible Islam in Europe was perceived as a threat to the lifestyle of Western civilization. For this reason, a number of different approaches have come to the fore in many European countries to design Islam and the lifestyle of Muslims. It would not be wrong to say that France, as in many European states, adopts a revisionist attitude with regard to Islam and Muslims. The desire of the French to establish institutional relations with Muslims and direct them is not actually a situation that has arisen today. It is possible to say that France's desire to establish institutional relations with Muslims emerged during the historical process in the early 1900s. French Islam's revised project Islam is based on the idea of revising or nationalizing Islam, which essentially derives its intellectual background from orientalism. Various initiatives have contributed to the shaping of the French Islam project. One of the leading institutions in these initiatives is the Montaigne Institute. Montaigne Institute, at the request of Macron, published a report called the "Factory of Islamism" under the chairmanship of Judge El-Karoui. A 600-page social media is in the hands of the Islamists in the report, which affected the Muslims of the Islamists, Turkey and Islamism in France by Saudi Arabia's associations have been given many claims as spring. It is very important that this report is published before the reform package planned to be made in terms of content and in the context of the Islamic religion. Although many opinions have been made in the political arena about the French Islam project, a comprehensive framework has not yet been officially drawn for the French Islam project. However, the news reflected in the media from time to time and the meetings between the government officials and Muslim representatives who are interested in this issue provide some predictions about the framework of the project. One of the most significant developments regarding the Islam of France is the Women Imam Project. In his speech on October 2, 2020, Macron focused on Islamist separatism and pointed out that some Islamist groups in France took various initiatives against unity, integrity, and secular values of France. After mentioning the Charlie Hebdo attacks and the jihadists who went to war in Syria, Macron, who made a connection between Islam and terrorism, stated that Islam is faced with a crisis and that only a reform can save Islam from this impasse. The ideas and views put forward, such as Euro-Islam, European Islam, French Islam, Dutch Islam, German Islam, Austrian Islam, and Belgian Islam have always had the same starting point. Accordingly, the effort to build a "problem-free European Muslim," a "problem-free French Muslim," who does not conflict with and adopts European values, draws attention. French Islamic project, with the onset of Muslims living in Western culture, claims that Muslims are required to obtain a different identity. In this new identity construction process, the parties are mutually requested to waive some issues. In this process, Muslims are asked to renounce certain orders of their own religion, and Europeans did not bring their ethnic identity to the fore against Muslims. The issue regarding the reformation of Islam in France, which was frequently mentioned in 2018 and 2019, is still on the agenda in 2020. The French Islam project also constitutes the infrastructure for reforming the religion of Islam. It is clear that the French state aims to regulate the financing of Islam in France and to control the foreign income of mosques with the French Islam project. The French administration, which declared the steps to be taken in this framework as the struggle against radicalism, actually aims to take the Islamic associations and mosques under control.